

Beyers poëtica

Vorig jaar hield de Duitse schrijver en dichter Marcel Beyer (°1965), van wie onlangs gedichten en een essay in Nederlandse vertaling zijn verschenen, de Lichtenberg-Poetikvorlesungen aan de universiteit van Göttingen. Hij heeft zijn poëtische overwegingen een originele, zij het bij een eerste lezing wat verwarrende vorm gegeven.

In het spoor van Georges Perec die in *Tentative d'épuisement d'un lieu parisien* probeerde te registreren wat er gedurende drie dagen allemaal gebeurde op een plein in Parijs, noteert Beyer op iets subjectievere wijze wat hij waarneemt en meemaakt op 8 september 2014. Omdat een mens meer is dan een cameraoog en opnametoestel, spelen de herinneringen aan wat hij de voorbije weken gelezen heeft een grote rol. Naast *Wou le Souvenir d'enfance* van Perec zijn dat onder meer *L'Hydre de Lerne* van Cécile Wajsbrot en *Alice in Wonderland* van Lewis Carroll.

De thema's van het uitgewiste verleden, vooral in de context van de Holocaust, het herinneren en vergeten dringen zich op de voorgrond. Maar ook de lege plekken zonder welke geen schrijven mogelijk is. Schrijven probeert immers een brug te slaan naar de wereld, maar verwijderd er zich tegelijk van. Wat wordt er tijdens het schrijven van de werkelijkheid? En hoe verdwijnt het schrijvende ik in het geschrevene?

De dubbele X uit de titel slaat zowel op de vernietigende twintigste eeuw als op de letters die gebruikt worden om in een getypte tekst woorden of zinnen te schrappen, om ze te herzien, aan het oog te onttrekken of bijvoorbeeld om namen geheim te houden. Met het blootleggen en verbergen, dat een wezenskenmerk is van Beyers oeuvre – samen met het verkennen van het spanningsveld tussen betekenisvolheid (ja, zelfs betekenisexces) en betekenisloosheid of banaliteit – speelt de auteur in deze lezingen een hoog spel.

Het toeval wil dat hij, wanneer hij die dag het vliegtuig van Dresden naar Frankfurt neemt, achter een alom bekende televisiecritica en schrijfster blijkt te zitten. Hij noemt haar naam niet, maar uit de context blijkt dat het om de populaire Elke Heidenreich gaat. Zij schrok er in een literair tv-programma over de *Schwarze Hefte* van Martin Heidegger niet voor terug de filosoof postuum de mantel uit te vegen vanwege zijn antisemitisme – met een vreselijk 'citaat' dat helemaal niet bij Heidegger voorkomt. Natuurlijk gaat het Beyer er niet om de wijsgeer vrij te pleiten. Wel vindt hij het anti-intellectuele en arrogante optreden van de critica, die het boek nog kwaad op tafel smeedt, getuigen van een gebrek aan ethos.

Met haar onverschilligheid contrasteert hij de zorgzame en bescheiden, schaamtevolle manier waarop Cécile Wajsbrot, kind van Joden die de Tweede Wereldoorlog overleefd hebben, omgaat met haar aan de ziekte van Alzheimer lijdende vader. Hoe, vraagt de auteur zich af, zou de beroemde, erop los pratende (en zogenaamd hartverscheurende bestsellers schrijvende) critica 'reageren op een literatuur die sprakeloos maakt?'

Zelf houdt Beyer het met Perec die stelt dat je in een stof niet alleen de gaten en scheuren moet zien, maar zich meteen afvraagt 'hoe je de stof kunt zien wanneer alleen de scheuren hem zichtbaar maken'. Beyers poëtischezingen zijn speels en tegelijk diepzinnig, en op die manier een hommage aan hun naamgever Georg Christoph Lichtenberg. Een satire op de literaire wereld en een dieptepeiling naar wat literatuur kan zijn na de twintigste eeuw, een herdenken van wat talige ethiek is en van wat Robert Musil 'mogelijkheidszin' noemde.

Erik de Smedt

Marcel Beyer, *XX. Lichtenberg-Poetikvorlesungen*, Wallstein Verlag, Göttingen, 2015, 72 blz., 12,90 euro, ISBN 978-3-8353-1674-4.

verschenen in: *Streven*, november 2015